

17e jaargang
nummer 10
december 1981

DAAD EN GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

*Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.*

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit *vrijwillige bijdragen*

Red. en adm.: Schouw 48-11, Lelystad

Postgiro 307695

BOEKT DE NIEUWE BRITSE PARTIJ WEL ZO VEEL SUCCES ALS LIJKT?

Toen enige tijd geleden, bij een tussentijdse verkiezing in het Britse kiesdistrikt Croydon de kandidaat van de zogenaamde 'Alliantie' - het politieke bondgenootschap tussen de liberalen van David Steel en de nieuwe 'Sociaal Democratische Partij' van Roy Jenkins en Shirley Williams - zijn beide konkurrenten versloeg, dook de voorspelling, wat aarzelend nog, voor de eerste keer op: de SDP, gesticht en aangevoerd door gematigde politici die uit de Labourpartij gestapt zijn, zou over twee jaar, bij de landelijke verkiezingen zowel aan Labour als aan de Conservatieven wel eens een verpletterende nederlaag kunnen toebrengen.

Zou, dat wil zeggen: het is niet onmogelijk dat.... Sindsdien is de toon heel wat stelliger geworden. Niet zodra stond het, nog eer de tussentijdse verkiezingen in Crosby plaats vonden, als een paal boven water vast dat dit sinds jaar en dag Conservatieve bolwerk met pak en zak naar mrs. Williams zou overlopen, of de ene kommentator na de andere beschreef in de schrillste kleuren de dreigende ondergang van de traditionele rechter- en de traditionele linkerzijde in de Britse politiek. De Britse kiezer, zo kon men vernemen, heeft zijn buik vol van mevrouw Thatcher en moet ook al niets meer hebben van het krakelende gezelschap rond Michael Foot, dat wat het ook mag inboezemen, in géén geval vertrouwen.

Tine van Houts, de korrespondente van "Het Parool" in Groot-Brittannië, liet in een reportage uit Crosby twee huisvrouwen aan het woord die ieder uit een ander kamp afkomstig, er geen twijfel over lieten bestaan aan wie ze ditmaal hun stem zouden geven. "Ik heb", zei de een, "m'n hele leven Conservatief gestemd, maar deze keer niet. De werkloosheid in Liverpool is verschrikkelijk en breidt zich op de duur natuurlijk toch tot hier uit" 1). De ander bleek "net zoals vele anderen", niet precies te weten wat de politiek van de SDP is, maar vond het "tijd voor iets nieuws", aanzien "Labour teveel naar links gegaan" was en "Thatcher weg moet". Beide uitspraken, geloven wij, zijn karakteristiek, maar dan wel karakteristiek voor Crosby, dat Tine van Houts terecht beschrijft als "een forensengebied

voor de in Liverpool werkende beter gesitueerden".

Werkende beter-gesitueerden, dat zijn staffunktionarissen en intellektuelen, wier maatschappelijke positie de verklaring vormt voor het feit dat dit kiesdistrikt gedurende meer dan een kwarteeuw een Conservatieve meerderheid heeft opgeleverd. Klasse-instinkt, meer nog klasse-traditie, was er bepalend voor het stemgedrag; voor zover een (gering) deel van dit soort lieden zich achter Labour schaarde, gebeurde dat niet op grond van een of ander vaag anti-kapitalisme, maar vanwege een zeer bewust streven naar kapitalistische vernieuwing.

Als een beter gesitueerde huisvrouw in Crosby, die haar leven lang op de Conservatieve partij heeft gestemd, uiting geeft aan haar bezorgdheid over de zich uitbreidende werkloosheid, dan is dat de bezorgdheid van iemand, die zich ongerust maakt dat het kapitalistische stelsel minder goed funktioneert en die dientengevolge haar wereld ziet bedreigd; als een huisvrouw in Crosby, die altijd Labour stemde, die partij thans "te links geworden" vindt, dan betekent dat, dat zij die partij niet langer beschouwt als de kampioene van een moderner kapitalisme. Het één en het ander verklaart het succes van de SDP, wel te verstaan: het succes van de SDP in Crosby. "Shirley Williams veroverd Britten" luidde de kop boven het stuk waarin Tine van Houts de gang van zaken in het bewuste kiesdistrikt beschreef, maar die kop had anders moeten luiden. Wat Shirley Williams tot dusver heeft veroverd, is een bepaald type van vooruitstrevende managers. Het succes dat de Nieuwe Britse partij schijnt toe te lachen is van andere aard dan men op het eerste gezicht zou denken.

Zoals overal waar zogenaamde "arbeiderspartijen" oftewel partijen van "de arbeid" bestaan, heeft ook de Britse Labourpartij steeds een "linker-" en een "rechtervleugel" gekend. Die "rechtervleugel" was de exponent van alles wat naar kapitalistische hervorming, naar vernieuwing en modernisering van het kapitalisme streefde. De "linkervleugel" was 't radikale uitgangspunt, het masker dat de schijn moest wekken, dat er op het kompas van de arbeiders werd gevaren. Het optreden van de achtereenvolgende Labourkabinetten heeft ertoe geleid dat die schijn steeds moeilijker viel te handhaven. Het masker vertoonde steeds meer scheuren. Dat ging gepaard met een groeiende tegenstelling tussen hen die om die reden 't ondeugdelijk geworden masker maar liever wilden wegwerpen en diegenen die, zoals de heer Tony Benn, met een nieuw "links" maskertje het image van de Labourpartij wilden verbeteren. Dat heeft er tenslotte toe geleid dat de zonder masker en met open vizier strijdende vernieuwers van het kapitalisme zich hebben afgescheiden van de gemaskerde kapitalistische hervormers.

Tine van Houts heeft gezegd, dat de meeste bezoekers van de in Crosby georganiseerde SDP-vergaderingen na afloop het gevoel hadden dat de nieuwe "politieke partij eerlijke politici heeft". Dat is - omdat dit de partij is van de met open vizier en ongemaskerd strijdende kapitalistische hervormers - allermint verwonderlijk. Dat deze partij grote aantrekkingskracht heeft op intellektuelen, beoefenaren van vrije beroepen en ondernemers is al evenmin verwonderlijk aangezien vernieuwing van het kapitalisme een gebiedende eis is, waarvoor mevrouw Thatcher geen begrip blijkt op te brengen. Wel verwonderlijk echter zou het zijn, indien de eerlijkheid waarmee Shirley Williams en haar politieke vrienden voor een nieuw kapitalisme ijveren ook grote aantrekkingskracht zou uitoefenen op de werkende klasse. Men heeft spottenderwijs, maar met veel gevoel voor de realiteit, de SDP de partij van kredietkaartenhouders (d.w.z. van mensen met een bankreke-

ning en niet van mensen met een pet) genoemd.

Dat bedrijfsleiders die Margaret Thatcher méér dan zat zijn op de SDP gaan stemmen, wil nog niet zeggen dat arbeiders die geen illusies meer omtrent Labour koesteren hetzelfde zullen doen. Voor werkenden is het alternatief voor Labour niet de SDP maar de klassenstrijd voor hun belangen.

Natuurlijk is het best mogelijk dat de SDP in samenwerking met de liberalen de komende algemene verkiezingen wint. Maar dat behoeft geenszins te betekenen dat zij de arbeiders achter zich krijgt die zich van Labour afwenden. Het is bepaald niet ondenkbaar, dat de SDP een verkiezingszege behaalt, niet doordat vele arbeiders op haar stemmen, doch veeleer doordat vele arbeiders *niet* stemmen.

=====

B o e k b e s p r e k i n g

I N N A A M V A N D E W E R K E N D E K L A S S E

Na de Hongaarse opstand in oktober/november 1956 vluchtten vele Hongaren naar het Westen. Eén van die vluchtelingen was *Tibor Kovács*. Kovács kwam terecht in het vluchtelingenkamp te Sevenum in Limburg en vertrok later naar Canada. Doch voor zijn vertrek daarheen schreef hij in het kamp het boek "*Het drama Hongarije*", dat in 1957 als prismaboek door Het Spectrum werd uitgegeven. Een jaar later, in 1958, verscheen bij Thames and Hudson in Londen het boek "*Thirteen days that shook the Kremlin*" ("Dertien dagen die het Kremlin deden wankelen") van de Hongaar *Tibor Meray*.

Alhoewel beide boeken de Hongaarse opstand tot onderwerp hebben, zijn ze toch zeer verschillend. Tibor Kovács gaat zeer diep in op de achtergronden, die tot de gebeurtenissen van 1956 in Hongarije hebben geleid. Tibor Meray daarentegen behandelt de Hongaarse opstand op een geheel andere manier. Op meesterlijke wijze laat hij ons getuige zijn van de bijeenkomsten van de diverse leidende figuren, vooral van de kabinetszittingen van de regering van Imre Nagy tijdens de opstand. Tibor Meray was ook de eerste, die het verraad van Janos Kadar duidelijk aan de kaak stelde. Kadar was het die tijdens een bespreking van 't kabinet-Nagy met de Russische ambassadeur Andropov de laatste toevoegde: "Wat er met mij gebeurt is van weinig betekenis, maar als Hongaar sta ik klaar om zonodig te vechten. Als jullie tanks Boedapest binnenrijden, zal ik de straat opgaan en met m'n blote handen tegen jullie vechten." Dezelfde nacht liep hij over naar de Russen en toen de Russische tanks Boedapest binnenreden, vonden ze de arbeiders op hun weg, maar géén Kadar. Die zou als de door de Russen naar voren geschoven nieuwe Hongaarse leider pas weer van zich laten horen toen de Russen op bloedige wijze de opstand hadden onderdrukt.

Zowel aan het boek van Tibor Kovács als aan dat van Tibor Meray hechten wij grote waarde voor 't verkrijgen van een juist beeld van de Hongaarse opstand.

Nu, na vijftwintig jaar, is er een nieuw boek over de Hongaarse opstand verschenen. *Sándor Kopácsi* schreef het boek "*In naam van de werkende klasse*". De titel is ontleend aan het vonnis, dat "in naam van de werkende

klasse" over Imre Nagy en zijn medestanders werd uitgesproken en dat nog eens duidelijk de schaamteloze brutaliteit van de bolsjewistische machthebbers demonstreerde. Want het was juist in hoofdzaak de arbeidersklasse geweest, die de wapens had opgenomen om het misdadige bolsjewistisch regime een onoverkomelijke nederlaag toe te brengen. Hierin zou zij ook zeker geslaagd zijn, ware het niet dat - net als in Oost-Duitsland in 1953 - de Russische tanks de hoop en verwachtingen van de Hongaarse arbeiders onder hun rupsbanden hadden vermaald.

Sándor Kopácsi was ten tijde van de opstand hoofdcommissaris van politie in Boedapest en koos als zodanig de zijde van Imre Nagy. Dat had tot gevolg, dat ook hij gevangen werd genomen en gelijk met Nagy werd veroordeeld. Was het vonnis voor Imre Nagy, Pál Maléter en de journalist Miklós Gimes echter de doodstraf, voor Sándor Kopácsi was het "slechts" levenslang. Van die straf heeft hij zeven jaar uitgezeten. Toen werd hij vanwege een algemene amnestie uit de gevangenis ontslagen. In 1975 kreeg hij toestemming om naar Canada te emigreren.

Kopácsi geeft welhaast een gedetailleerd verslag van de gebeurtenissen, die tijdens die oktober- en novemberdagen in Boedapest plaatsvonden. En hoewel hij daarbij natuurlijk weinig nieuws weet te vertellen na de vele publikaties over de Hongaarse gebeurtenissen in 1956, weet hij toch wel de lezer te boeien. Wel nieuw - voor ons althans - is zijn verslag van de gebeurtenissen rond het proces tegen Imre Nagy en zijn medestanders, waartoe ook Kopácsi zelf behoorde. Wat wij tot nu toe van het proces wisten was afkomstig van hetgeen Tibor Meray in zijn boek citeert uit het zogenaamde Witboek (*"De contra-revolutionaire samenzwering van Imre Nagy en zijn medeplichtigen"*), dat het regime Kadar ná de executie van Nagy, Pál Maléter en Miklós Gimes het licht deed zien.

Tot de "medeplichtigen" die gelijk met Nagy terecht stonden, behoorden Pál Maléter, Miklós Gimes (zoals reeds gezegd met Imre Nagy ter dood veroordeeld), Sándor Kopácsi (levenslang), Ferenc Donáth (acht jaar), Ferenc Jánosi (zes jaar), Zoltán Tildy (vijf jaar) en Vasarhelyi (vijf jaar). Reeds eerder was veroordeeld en geëxecuteerd de "medeplichtige" József Szilágyi. Tot deze groep behoorde ook Géza Losonczy. Over hem heeft Sándor Kopácsi een verhaal, dat ons nogal vreemd voorkomt. Hij vertelt hoe Losonczy tijdens een gevangenschap onder het bewind van Rákosi min of meer geestesziek werd. Hoewel dat grotendeels weer goed was gekomen, raakte hij in deze gevangenschap wederom buiten zinnen. Hij at bijvoorbeeld niet meer omdat hij bang was te worden vergiftigd. Zowel door zijn geestesziekte als door het niet eten ging hij er ontoonbaar uitzien. Een dergelijke figuur voor de rechters te slepen zou al te veel vragen oproepen. Volgens Kopácsi werd daarom Losonczy in zijn cel vermoord. Hij verhaalt hoe eind december 1957 op de gang waar zijn cel en die van Losonczy lagen, een groot kabaal was van tientallen met spijkers beslagen schoenen. 't Detachement verdween in de cel van Losonczy en Kopácsi hoorde geworstel, gesmoorde kreten, bedepoten die over de vloer schraapten en een door merg en been gaand gejammer. Daarna hoorde hij Losonczy nog schreeuwen "moordenaars, fascisten, moordenaars". Toen werd het stil en even later werd er een brancard binnen gebracht en werd het lijk afgevoerd.

Wij vragen ons af of er voor de moord op een totaal verzwakte man zoveel mensen nodig waren. En zouden de machthebbers geen betere methoden hebben kunnen bedenken? Waarom werd de moord bijvoorbeeld niet gepleegd op een plaats waar niemand iets had kunnen horen? Nee, wij twijfelen niet aan

de moord zelf. Maar wij kunnen ons niet aan de indruk onttrekken, dat Kopácsi zijn verhaal heeft opgesierd. Ook op andere plaatsen is zijn verhaal van dien aard, dat het aan geloofwaardigheid inboet. Zo weet hij bijvoorbeeld op blz. 248 te vertellen, dat zijn vriend en medegevangene József Szilágyi reeds verscheidene maanden in hongerstaking was. Hij wees iedere vorm van voedsel af met inbegrip van de medicamenten op vitaminebasis die de gevangenisarts hem had voorgeschreven.

Het is al niet geloofwaardig, dat iemand al verscheidene maanden elk voedsel weigert en dan nog steeds in leven is. Maar het wordt nog erger, want drie bladzijden verder en twee dagen nadat Kopácsi was verzocht zijn vriend te overreden zijn hongerstaking op te geven, weet hij te vertellen, dat hij zijn vriend zag toen ze samen naar de rechtszaal gingen. En wat blijkt dan? József Szilágyi, die al verscheidene maanden in hongerstaking was "was niet zichtbaar vermagerd". Hier heeft Kopácsi zijn verhaal al te mooi willen maken.

Wat ons ook wel erg fantastisch lijkt is zijn verhaal over zijn belevenissen in de gevangenis. Hij vertelt hoe hij werd getroffen door de vindingrijkheid van de gevangenen. "Ondanks het dichte netwerk van verklikkers", zo zegt hij, "fabriceerden we radio's, die soms perfect waren en nieuws van westerse stations konden opvangen. Op een gegeven moment was er praktisch geen cel meer die niet een miniatuurapparaatje bezat, niet groter dan een muntstuk, met alles erop en eraan, zelfs de knopjes voor het volume en de geluidsscherpte."

Nu vinden wij het een kunststuk om radio's te maken ter grote van een muntstuk en dat wel in een tijd dat er van chips nog geen sprake was. En waar kwamen wel al die onderdelen vandaan? En als in vrijwel alle cellen zo'n miniatuurradio was, hoe kon dat verborgen blijven voor dat "dichte netwerk van verklikkers"? Nee, ook hier is Sándor Kopácsi ongeloofwaardig.

Wat Kopácsi verhaalt over de strijd in Boedapest lijkt ons in zijn algemeenheid juist. Dat komt vrijwel overeen met wat anderen voor hem verhaald hebben. Interessant is zijn verslag van het proces tegen Imre Nagy en zijn "medeplichtigen". Het boek is dan ook alleszins lezenswaardig. Men moet echter wel de details - vooral die met betrekking tot zijn eigen persoon - met een korreltje zout nemen.

=====

K O M O V E R D E B R U G

Jawel, beste lezer, kom over de brug met je financiële bijdrage. Dit is al weer het laatste nummer van dit jaar. Voor het nieuwe jaar moet weer worden betaald. En nu weten we wel, dat de meeste lezers immer prompt op tijd betalen, maar er is helaas ook een aantal lezers, dat we steeds maar weer achter de broek moeten zitten. Dat zou niet nodig moeten zijn. Iedereen weet tenslotte, dat er aan het uitgeven van een maandblad veel kosten verbonden zijn. Ook voor ons geldt dat alles even duur is. Ook van papier, stencils, inkt en portokosten stijgen de prijzen steeds. En.... we moeten ook nog wel eens een nieuwe machine aanschaffen. Willen alle laksbetalende lezers daar aan denken en meteen hun bijdrage overmaken? Begin het nieuwe jaar goed met een flinke bijdrage voor "Daad en Gedachte".

" D E G R O E T E N U I T A L M E L O "

De rellen - zoals men dat noemt - die er afgelopen zomer in de Londen-
se wijk Brixton, in de wijk Toxteth in Liverpool en in vele andere Britse
steden zijn geweest staan niet op zichzelf. Ze werden vergezeld, respektie-
velijk voorafgegaan door soortgelijke gebeurtenissen in de U.S.A., in Bre-
men, in Zürich, in Amsterdam, alsmede door de "rellen" die op vrijdag 19,
zaterdag 20 en zondag 21 september 1980 in de Almeloze wijk "De Kerkelan-
den" afspeelden. Over de laatstgenoemde handelt het boekje "De groeten uit
Almelo", dat werd geschreven door Alice Hammink en Piet Rademakers en dat
in maart van dit jaar werd gepubliceerd door de Provinciale Jeugsraad Over-
ijssel in samenwerking met het Jeugdserviceburo Twente. Dat wij er thans
eerst aandacht aan kunnen schenken - het werd ons helaas pas betrekkelijk
laat toegestuurd en nog wel op een tijdstip waarop allerlei zaken onze aan-
dacht opeisten - heeft naast een aantal voor de hand liggende nadelen één
uiterst belangrijk voordeel: niemand zal nu nog in ernst durven beweren en
volhouden dat hetgeen zich in de bewuste herfst in Almelo heeft voorgedaan
als iets op zichzelfstaands moet worden beschouwd. Daarmee is ook de boude
bewering, dat de "rellen" in "De Kerkelanden" geen enkele *sociale achter-
grond* hadden nóg twijfelachtiger geworden dan zij destijds al was.

Het is deze bewering - omtrent het ontbreken van enige sociale achter-
grond - , afkomstig van autoriteiten als (onder meer) de Almeloze burge-
meester, de hoofdofficier van justitie, de commissaris van politie, die
voor de beide auteurs de aanleiding heeft gevormd om een nader onderzoek
in te stellen. Wie het met zorg samengestelde, van begin tot het einde ui-
termate boeiende geschrift heeft uitgelezen, is er bladzijde na bladzijde
getuige van geweest, dat van deze, louter hetzij op vooroordelen, hetzij
op onkunde en onbegrip gebaseerde mening, geen spaan wordt heel gelaten.

"De groeten uit Almelo" is géén geschrift, dat voor wat er gebeurde
een exacte verklaring geeft. De schrijvers en al degenen die hen behulp-
zaam terzijde hebben gestaan komen er rond voor uit, dat er ook vragen kun-
nen worden gesteld waarop zij geen antwoord weten. Maar ze maken wél op
overtuigende wijze duidelijk, dat het te maken heeft met het feit dat de
bestaande maatschappij niet zo goed functioneert, vooral onderaan niet,
waar zij trouwens nooit goed heeft gefunctioneerd. Zij maken ook duidelijk
dat "Almelo" niet op zichzelf stond en staat. Toen al niet, nu minder dan
ooit. Ze zeggen ook - en dat is geen geringe verdienste naar onze mening -
dat de problemen waaraan deze en soortgelijke "rellen" hun ontstaan danken
in het kader van de huidige samenleving waarschijnlijk onoplosbaar zijn
en ze voeren voor die zienswijze een reeks van argumenten (alsmede diverse
getuigen) aan.

Wat opvalt in de loop van het door Alice Hammink en Piet Rademakers
geschreven verhaal: niet slechts de autoriteiten van het slag dat wij hier-
boven hebben genoemd zijn blind voor de sociale achtergronden, maar ook
praktisch alle lokale politici (van welke gezindheid ook). Maar niet alles
wat opvalt baart ook verwondering. Wij althans zijn hier geenszins ver-
baasd over.

Tenslotte: "De Groeten uit Almelo" gaat ook uitvoerig in op de straf-
zaken die tegen de "releers" zijn gevoerd. Dat het daarbij om even
typische als ergerlijke staaltjes van klassejustitie gaat springt bij le-
zing van de desbetreffende bladzijden duidelijk in het oog. Het boekje is
te bestellen bij de Prov. Jeugdraad Ov., Postbus 625, Zwolle. Prijs f 7,50.

D i s k u s s i e :

W A T B E P A A L T H E T H A N D E L E N V A N E E N H E E R S E N D E K L A S S E ?

Het spijt me, maar ik kan me niet aan de indruk onttrekken, dat Theo S. zich nogal geprikkeld voelt door mijn stukje over één van de probleemstellingen op de konferentie te Osnabrück en welk stukje is gepubliceerd in het julinumnummer van "Daad en Gedachte". Hij vond de toon "geringschattend" en dat vind ik jammer, want het was helemaal niet mijn bedoeling om wie dan ook geringschattend te behandelen en zeker niet degene, die het bewuste probleem in Osnabrück aan de orde heeft gesteld. Als de toon van mijn stukje hier en daar al onaangenaam is geweest - hetgeen ik dan betreurt - dan betrof dat *niet* de probleemsteller maar *wél die* mensen waarvan ik weet, dat ze op het standpunt staan, dat het handelen van heersende klassen niet wordt bepaald door een *ideologie*, maar door *belangen*. Helaas beheers ik geen vreemde talen. Was dat wel het geval, dan zou ik b.v. een stukje van *Henri Simon* (geplaatst in het novemhernummer van "Daad en Gedachte") voor Theo in het Duits vertalen. In dat stukje beweert Simon nadrukkelijk - en hij heeft daarvoor deugdelijke argumenten - dat het handelen van een heersende klasse altijd wordt bepaald door haar belangen en *niet* door haar ideologie. En zo weet ik van meer deelnemers aan de konferentie te Osnabrück, dat ze hetzelfde standpunt huldigen. Als ik dan al geringschattend heb gedaan, dan betrof dat zeker niet Theo, maar *wél die* mensen. Van hen had ik verwacht dat ze duidelijk stelling zouden hebben genomen. Hoe het ook zij, in mijn stukje heb ik mijn opvattingen over dat probleem neergelegd. Theo reageert daar nu op en 't is me nu wel heel duidelijk, dat zijn en mijn standpunt zeer ver uit elkaar liggen.

In mijn stukje heb ik in punt 4 de vraag gesteld wat men wel onder fascisme verstond. Of men alleen het nazisme van Hitler als zodanig betitelde. Ik heb daarbij gezegd, dat voor mij b.v. ook in Zuid-Afrika, Chili, Argentinië en El Salvador de bevolking zucht onder een fascistisch regiem en dat dit niet minder gold voor het Spanje van Franco, het Portugal van Salazar en het Rusland van Stalin. Volgens Theo nu maak ik, door te stellen, dat ik elk regiem, dat terroriseert en martelt fascistisch noem, het begrip fascisme tot een "lege formule". "Daarvan", aldus Theo, "zou nog des te meer sprake zijn, indien J.M. bij het toepassen van zijn criteria - terreur en marteling - werkelijk konsekwent zou zijn geweest. Want wie zou er een land kunnen noemen waarop deze criteria heden *niet* van toepassing zouden zijn?"

Eén ding zal Theo niet kunnen ontkennen, namelijk dat ik een begrip - hij moge goed of fout zijn - van het fascisme heb gegeven. En dat is dan meer dan ik van hem kan zeggen. Want wat zou logischer zijn geweest dan dat hij tegenover mijn begrip van het fascisme, dat hij zo ver van zich werpt, zijn begrip had neergezet? Hij laat dat achterwege, terwijl ik nog wel duidelijk had *gevraagd* wat men dan wel onder fascisme verstond. Hij volstaat dus met zonder meer te zeggen dan mijn begrip betreffende 't fascisme niet deugt zonder dat met argumenten te bewijzen en zonder dan een - volgens hem - juist begrip daar tegenover te stellen.

Natuurlijk heeft Theo gelijk, wanneer hij zegt dat er vrijwel geen land te noemen is waar geen terreur is en waar niet wordt gemarteld. Maar ik zie dan ook heel weinig verschil tussen de zogenaamde democratieën en de fascistische regiem. Voor mij is in wezen elk regiem, ja elke partij fascistisch. Elk regiem onderdrukt en overheerst. En elke partij streeft naar de macht om die onderdrukking en overheersing te kunnen uitoefenen, of ze zich daarvan bewust zijn of niet. Elke partij is dan ook bereid om terwille van de macht tegenstanders uit de weg te ruimen wanneer dat mogelijk en noodzakelijk is. Het handelen van de Russische bolsjewiki is daar een duidelijk voorbeeld van. Denken we alleen maar aan Kroonstad.

Ook de democratische regiem schrikken voor geen enkel middel terug, wanneer het er om gaat zich te handhaven, ook al wordt zo'n regiem gedragen door "socialisten". Dat zagen we aan het optreden van de Duitse regering in de jaren na de eerste wereldoorlog. De leuze, die voor de tweede wereldoorlog wel werd gehanteerd "demokratie is diktatuur in ruste; diktatuur is demokratie in angst" lijkt mij dan ook volkomen juist. Natuurlijk zijn er verschillen, maar die waren er ook tussen de fascistische regiem van Duitsland, Italië en Argentinië ten tijde van Peron. Waarom het gaat is dat die verschillen niet van wezenlijke aard zijn.

Theo heeft nooit vermoed of geweten, laat staan geloofd, dat de ideologie van de heersende klassen in de Oostbloklanden is ontstaan in 't Rusland van vóór de revolutie. "Is er dan nooit", aldus Theo, "een KPD geweest? Was die KPD wat ledental betreft niet ooit de grootste van al haar zusterpartijen? Stemden niet bij de laatste vrije verkiezingen in 1932 zes miljoen kiezers op de KPD? Hebben die zes miljoen KPD-stemmers hun ideologische opvattingen uit het vóórrevolutionaire Rusland gehaald?"

Natuurlijk was de KPD ooit de grootste van al haar zusterpartijen in de wereld. Maar had die KPD een eigen ideologie? Alle mensen, het is toch overbekend, dat alle bolsjewistische partijen aan de leiband van de bazen in het Kremlin liepen. Hebben alle KP's, ook de Duitse, niet alle zwenkingen van het Kremlin meegemaakt? Hebben niet alle KP's, waar ook ter wereld, bij het bekend worden van het vriendschapsverdrag tussen de USSR en Hitler-Duitsland, de woorden van Molotof, "dat de vriendschapsketen, die Duitsland en Rusland verbond, er één was van zuiver goud" nagesproken? Nee van een eigen ontwikkelde ideologie was bij de KPD absoluut geen sprake.

Natuurlijk hebben in juli 1932 zes miljoen kiezers op de KPD gestemd. Volgens Theo hadden die zes miljoen blijkbaar allemaal de (niet van het vóórrevolutionaire Rusland afkomstige) eigen ideologie van de KPD. Theo is vast geen arbeider. Ook zal hij weinig kontakt met arbeiders hebben. Was dat wel het geval, dan zou hij weten dat het hebben van een ideologie is voorbehouden aan de intelligentsia. Arbeiders houden er in het algemeen geen ideologie op na. Trouwens, de partij heeft geen behoefte aan arbeiders die een ideologie hebben. Wat een partij nodig heeft zijn aanhangers. Het is volgens mij dan ook niet zo, dat in 1932 die zes miljoen op de KPD stemden omdat ze dezelfde ideologie hadden. Nee, ze stemden op de KPD vanwege de leuzen die de KPD hanteerde en vanwege de beloften.

Over de herkomst van de ideologie van de KPD van voor de oorlog en van de huidige Oostbloklanden nog even dit: kan Theo mij misschien verklaren waar de ideologie van het "marxisme-leninisme" vandaan komt als het dan zijn wortels niet in het vóórrevolutionaire Rusland heeft? Hij zal het toch niet kunnen vinden in het Program van Gotha of in het Erfurter Program, welke programs hij gelijk stelt aan die van de bolsjewiki.

Natuurlijk zijn de kiezers en de leden van KPD en SDP in meerderheid arbeiders geweest. Dat dit ook geldt voor de funktionarissen moge voor de KPD al zeer twijfelachtig zijn, voor de SPD geldt dat zeker niet. En natuurlijk zijn beide partijen door de nazi's vervolgd en ook heeft dat wel sporen achtergelaten. Ook valt niet te ontkennen, dat SPD en KPD na 1945 hun bestaansrecht tegenover de arbeiders hebben verdedigd met een verwijzing naar hun vervolging door de nazi's. Ik wil Theo daarin gaarne gelijk geven. Maar het feit dat ze hun bestaansrecht tegenover de arbeiders moesten verdedigen, wijst er toch wel op, dat er niet zo'n innige verbondenheid tussen partij en arbeiders was als Theo ons eerst heeft willen doen geloven. Voorts zal ook Theo toch niet hebben verwacht, dat de SPD b.v. haar bestaansrecht tegenover de arbeiders zou hebben verdedigd met een verwijzing naar het afslachten van de Berlijnse arbeiders tijdens de Spartakusopstand in januari 1919, of naar de moord op Karl Liebknecht en Rosa Luxemburg, waarvoor dezelfde SPD uiteindelijk verantwoordelijk was. En de KPD kon moeilijk verwijzen naar haar aandeel in het om zeep helpen van de Roeropstand in 1920, of naar haar samenwerking met de nazi's tijdens een verkeersstaking in Berlijn in 1932. Ook kon ze moeilijk verwijzen naar het eren van de nationaal-socialist Leo Schlageter, waarover Karl Radek in de "Rote Fahne" van 26 juni 1923 schreef: "Schlageter, de moedige soldaat van de kontra-revolutie, verdient het door ons op mannelijke wijze te worden geëerd."

Het is nogal logisch dat de SPD en de KPD niet naar die zaken verwezen, maar naar hun vervolging door de nazi's. Die vervolging heeft echter ook de bolsjewiki niet belet om voormalige nazi's, die bruikbaar voor hun heerschappij waren, dankbaar in hun rijen op te nemen. Het is toch bekend, dat veel oud-nazi's na de oorlog weer een rol konden spelen, ook in de DDR.

Theo vraagt zich af, hoe de Russische kapitalisten een in het vóórrevolutionaire Rusland ontstane ideologie zonder slag of stoot naar Oost-Duitsland konden importeren (bedoeld wordt natuurlijk *exporteren*), indien de nieuwe heersende klasse daar én belangrijke delen van de arbeidersklasse niet reeds de ideologie van het "socialisme" hadden aangehangen. "Of houdt J.M.", zo vraagt hij, "de Russische kapitalistenklasse voor zó almachtig, dat zij in 1945 alleen maar op de fluit behoefde te blazen om de verhoudingen om te wentelen?"

Om met het eerste te beginnen: grote delen van de arbeidersklasse hingen *niet* de ideologie van het "socialisme" aan, maar richtten zich naar de leuzen en beloften van de ideologen. En in mei 1945 was er helemaal geen nieuwe heersende klasse in Oost-Duitsland. Zelfs *die* werd door de Russische machthebbers daarheen geëxporteerd na tijdens haar verblijf in Rusland een grondige opleiding te hebben gehad. Op 30 april 1945, 's morgens om 6 uur vertrok vanuit Moskou de *Groep Ulbricht* (waarvan ook Wilhelm Pieck deel uitmaakte) naar Berlijn om daar - *in opdracht van de Russen* - de zaak op bolsjewistische poten te zetten. En op een fluit behoefde de Russische kapitalistenklasse helemaal niet te blazen. Niet in een fluit lag de macht, maar in de tanks die een achttal jaren later nog eens hun diens-ten zouden bewijzen, toen het er om ging het regiem-Ulbricht tegen revolterende arbeiders te verdedigen. En hoe het bolsjewistisch regiem in Oost-Duitsland op poten werd gezet en in het zadel geholpen, is niet alleen beschreven door Theodor Plivier in het tweede deel van "Berlijn", maar ook door Wolfgang Leonhard (die deel uitmaakte van de Groep Ulbricht, die op 30 april 1945 naar Berlijn vloog) in zijn boek "Die Revolution entlässt

ihre Kinder".

Theo bestrijdt mijn mening, dat een "socialistische" voorhoede inderdaad de bedoeling heeft het "socialisme" te verwezenlijken zolang ze nog niet de macht heeft, maar steeds meer van haar idealen prijs geeft als zij eenmaal aan de macht is en zich bij de maatschappelijke werkelijkheid moet aanpassen. "De maatschappelijke verhoudingen in de DDR stemmen heden (of-schoon niet in alle details) wezenlijk overeen met die voorstellingen van het socialisme, die sedert 1875 eerst de SPD en later de KPD er op hebben nagehouden", aldus Theo. En hij verwijst dan naar 't Program van Gotha van 1875, naar 't Erfurter program van 1891 en naar het Program van de KPD van 1930. "De *nationalisering*, de verovering van de *politieke* macht en de vorming van een *parlementaire* partij met massabasis zijn steeds de voornaamste doeleinden van zowel de SPD als de KPD geweest", zegt Theo. "Waarom", zo vervolgt hij dan, "zouden de kapitalisten van de DDR getwijfeld hebben aan de socialistische werkelijkheid als de verhoudingen in de DDR volledig kloppen met datgene wat generaties van sociaaldemokraten en kommunisten voor ogen hebben gehad? Als de socialistische ideologie een middel is om de massa's te bedriegen, dan is het bedrog niet pas in 1945 begonnen, doch op z'n minst als in 1875."

Hier vergeet Theo, dat ik duidelijk een verschil heb gemaakt tussen een voorhoede die de macht nog *moet* veroveren en een voorhoede, die deze macht reeds *heeft* veroverd en te maken heeft met de maatschappelijke werkelijkheid. In de DDR kregen de bolsjewistische ideologen in 1945 met de maatschappelijke werkelijkheid te maken. En dan verwijs ik weer naar Theodor Plivier en Wolfgang Leonhard, die beiden op meesterlijke wijze het bedrog van de bolsjewistische ideologen in 1945 en de jaren daarna aan de kaak hebben gesteld.

Het is volkomen juist, dat het veroveren van de politieke macht en het aan de staat brengen van de produktiemiddelen de hoogste wijsheid is van alle "socialistische" partijen. Maar Theo doet het voorkomen alsof dat voor SPD en KPD een *doel op zichzelf* was. Ik behoef echter het Program van Gotha, het Erfurter Program, het Program van de KPD van 1930 en zelfs niet "Staat en Revolutie" van Lenin te lezen om te weten, dat dit onjuist is. Met het aan de staat brengen van de produktiemiddelen beoogden zowel de SPD als de KPD een einde te maken aan de uitbuiting, een einde te maken aan de onrechtvaardigheid in de maatschappij en de kloof te dempen tussen arm en rijk. De klassen zouden worden opgeheven en 't aan de staat brengen van de produktiemiddelen zou slechts het *middel* zijn om dat *doel* te bereiken. En geen mens - ook Theo niet - kan mij doen geloven, dat de verhoudingen in de DDR *volledig kloppen* met datgene wat generaties van sociaaldemokraten en kommunisten voor ogen hebben gehad. Wat hier door Theo wordt beweerd is dat generaties van sociaaldemokraten en kommunisten maatschappijverhoudingen voor ogen hebben gehad waarin de arbeiders in nog ellendiger omstandigheden zouden verkeren dan onder het partikuliere kapitalisme. Dat zij een maatschappijvorm voor ogen hebben gehad, waarin de arbeiders genoodzaakt zouden zijn over te gaan tot revolutionaire akties, zoals in Polen, Oost-Duitsland en Hongarije. Het moet een ieder duidelijk zijn, dat de verhoudingen in de bolsjewistische staten juist *volkomen anders* zijn, dan zowel ideologen als aanhang voor ogen hebben gehad.

Het hele verhaal van Theo over de "planologen" en de "planning" is me niet helemaal duidelijk. Wél is me duidelijk, dat hij meent uit mijn redenering de konklusie te mogen trekken, dat ik op het standpunt sta, dat die

"planning" enz. niets anders is dan een "opzettelijk in elkaar gezette misleidingsmanoeuvre". Niets is minder waar. Hij vergeet dat een revolutie - dus ook de burgerlijke revolutie der bolsjewistische ideologen - een *proces* is. Stukje na beetje moet er van het oude ideaal worden prijsgegeven. Ik zeg het hier nog maar eens duidelijk: de verwording van *ideologie* tot *mythe* is een proces en niet iets wat zich van vandaag op morgen voltrekt. En hiermee laat ik die planning voor wat ze is.

Ook de kwestie van de "gelijke ruilverhouding bij verkoop en koop van de waar arbeidskracht in de vorm van het arbeidsloon" is me niet duidelijk. Korthedshalve verwijst Theo naar verschillende banden van de Marx/Engels Werke. Helaas bezit ik die niet. Ik kan daar ook weinig zinnigs over zeggen. Ik weet daar te weinig van. Een mens hoeft ook niet alles te weten. Maar wel weet ik zeer goed, dat een kapitalist heel goed begrijpt, dat hij meer winst kan maken naarmate zijn arbeiders meer produceren in een bepaalde tijd. En ook de Oostduitse kapitalisten weten dat zeer goed. Was de verhoging van de produktienorm in juni 1953 niet de direkte aanleiding van de opstand?

Mijn standpunt, dat bij de meerwaardeproductie noch in Oost-, noch in West-Europa ideologieën een rol spelen, wordt door mezelf tegengesproken volgens Theo. Om dat te bewijzen zet hij het volgende verhaal op: ook volgens J.M. zou het toch wel de bedoeling zijn de arbeiders tot grotere prestaties aan te zetten door hun de socialistische schijn voor te houden. Wat blijkt echter? Dat die "socialistische" verhoudingen in de DDR voor de grote meerderheid van de arbeiders juist een reden is om veel minder ijver aan de dag te leggen dan hun kollega's in het westen. Het voorhouden van de socialistische schijn werkt dus averechts. En daarom moet je wel aannemen, dat de heersende klasse in de DDR aan haar "socialisme" gelooft. Anders zou ze niet zo dom zijn de arbeidsprestaties te drukken door de arbeiders de socialistische schijn voor te houden.

Ik wil direkt aannemen, dat de arbeiders in de DDR in het algemeen minder hard werken dan hun kollega's in het westen. Dat de oorzaak daarvan moet worden gezocht in die "socialistische" schijn lijkt me erg onwaarschijnlijk. Dat zou er op neerkomen, dat de arbeiders in de DDR niet zo hard werken omdat ze de pest aan het "socialisme" hebben, terwijl de arbeiders in het westen harder werken omdat ze het kapitalisme wel fijn vinden. Nee, de oorzaak ligt ergens anders en wel in de verhoudingen. Het opmerkelijke is, dat Theo die "socialistische" *schijn* en de "socialistische" *verhoudingen* door elkaar haalt. Hij begint met te zeggen, dat je - volgens *mijn* redenering dan - wel moet aannemen, dat de kapitalistenklasse in de DDR de arbeiders de "socialistische" schijn voorhoudt om hen tot grotere prestaties aan te sporen, maar eindigt met te zeggen, dat de arbeiders in het algemeen juist minder presteren dan hun kollega's in het westen vanwege de "socialistische" *verhoudingen*. En inderdaad ligt in die verhoudingen de oorzaak van de geringere arbeidsprestatie. Het woord "socialistische" kan men dan ook gewoon weglaten. Als de Oostduitse machthebbers de werkomstandigheden zouden verbeteren, de levensstandaard van de proletariërs verhoogden en de werkers minder vertrapt en vernederden, dan zou er voor de arbeiders in de DDR geen enkele - onbewuste - reden zijn om minder hard te werken dan hun kollega's in het westen. Aan die "socialistische" schijn of ideologie zouden ze dan net zoveel maling hebben als nu. Ik vraag me echter wel af waar Theo zo gauw die "belangrijke delen van de arbeidersklasse (in de DDR), die in 1945 reeds de ideologie van het "socialisme"

aanhingen", heeft gelaten. Die zijn blijkbaar in het niets verdwenen. Overigens moet het nu wel duidelijk zijn, dat er bij mij geen sprake is van tegenspraak, wanneer ik verkondig, dat bij het meerwaardevormingsproces ideologieën geen rol spelen.

Die mening deelt Theo in geen enkel opzicht. "Hoe zou men zich nu moeten voorstellen" zegt hij, "dat er sprake is van meerwaardeproductie, zonder dat de ideologieën die de mensen nu eenmaal in hun hoofd hebben, daarbij een rol spelen? Worden die ideologieën achtergelaten in de diverse kleedlokalen? Kan men ze afgeven bij de portier zodra het fabrieksterrein betreden wordt? Sluit men ze thuis in een kast tot het einde van de werkdag? Een arbeider die aan de lopende band datgene doet wat er van hem verwacht wordt en een arbeider die *blauwe maandag* houdt, brengen die niet allebei een bepaalde houding tot uitdrukking?"

Ja, ja, en de arbeider, die dronken op z'n werk komt, evengoed als de arbeider die zich een dag ziek meldt om te gaan vissen, doet dat uit ideologische overwegingen. Ja, dan is het logisch dat aan stakingsakties e.d. niet de werk- en levensomstandigheden ten grondslag liggen, maar de ideologieën. En voor revoluties geldt dan natuurlijk hetzelfde. Daar gaat mijn hele mooie opvatting, dat de verandering van de maatschappij slechts het gevolg kan zijn van de belangenstrijd der klassen. Niets van aan, zegt onze vriend Theo, 't zijn de ideologieën, die het handelen van de mensen bepalen. En ja, nu zullen we toch wel weer met z'n allen de arbeiders de alleenzaligmakende ideologie moeten aanpraten, zodat we weer welgemoed naar het *heilig ideaal* kunnen streven. Aan het eind van zijn stuk vraagt Theo of we in onze wetenschappelijke beschouwingen over maatschappelijke problemen nog niet verder zijn gekomen dan de 18e eeuw. Op mijn beurt zou ik hem willen vragen of *hij* nog niet verder is gekomen dan de volontaristen, nog niet verder dan het utopisch socialisme. Zijn antwoord weet ik niet, maar hij wist wel *mijn* antwoord op zijn vragen betreffende de ideologie, die de arbeiders niet thuis kunnen laten, enz.

"Ik kan gemakkelijk raden", zegt Theo, "wat J.M. op deze vragen zal antwoorden: het zijn bepaalt het bewustzijn. Maar ten eerste betekent dat niet, dat het bewustzijn van de mensen bij hun maatschappelijk handelen geen rol zou spelen. En ten tweede is de uitspraak, dat het zijn het bewustzijn bepaalt een dooddoener met behulp waarvan meningsverschillen op verrukkelijk gemakkelijke wijze kunnen worden beslist. Karl Marx heeft het zo gezegd, punt uit." Voorts heeft hij het nog over het herhaaldelijk citeren van de stelling "het zijn bepaalt het bewustzijn" in "Daad en Gedachte" en beweert hij (zonder scherts, zegt hij nadrukkelijk) nog nooit iemand te hebben ontmoet, die in staat was om op enigermate duidelijke manier die stelling toe te lichten. Hoogstens krijgt hij dan een slap aftreksel van de opvattingen van de Franse materialisten uit de 18e eeuw.

Theo heeft verkeerd geraden. Op zijn vragen betreffende die ideologie van de arbeiders antwoord ik nogmaals, dat de arbeiders in het algemeen geen ideologie hebben. Zij staan niet aan de lopende band uit ideologische overwegingen en evenmin houden zij *blauwe maandag* of melden zich ziek om te gaan vissen uit ideologische overwegingen. Zij staan aan de lopende band omdat ze moeten leven en ze houden *blauwe maandag* of melden zich ziek om te gaan vissen, omdat ze de pest hebben aan de hele troep en er even een dag niks mee te maken willen hebben, omdat het hen teveel wordt.

Het is met Theo moeilijk diskussiëren, want hij haalt steeds de merken door elkaar. Eerst heeft hij het over de "socialistische" schijn om

dan plotseling in hetzelfde verband te spreken over "socialistische" *verhoudingen*, terwijl dat toch wel iets heel anders is. Zojuist had hij het over de *ideologie*, die de mensen niet thuis in een kast kunnen zetten en die dus bij hun maatschappelijk handelen (bijvoorbeeld het werken aan een lopende band of het houden van blauwe maandag) een rol spelen en dan ineens stelt hij dat de uitspraak "het zijn bepaalt het bewustzijn" niet betekent, dat het *bewustzijn* van de mensen geen rol zou spelen bij hun maatschappelijk handelen. Natuurlijk speelt het bewustzijn een rol bij het maatschappelijk handelen. Hoe zou het anders kunnen. Hier is echter sprake van een begripsverwarring bij Theo. Hij beschouwt blijkbaar het *bewustzijn* van een mens gelijk aan een *ideologie*, terwijl dat toch twee heel verschillende begrippen zijn. Het bewustzijn van een mens is - eenvoudig en kort gezegd - het gehele complex van indrukken en ervaringen, dat een mens in zijn hersenen heeft opgeslagen en dat mede zijn handelen bepaalt. Een *ideologie* daarentegen is het geheel der ideeën dat aan een wijsgerig stelsel ten grondslag ligt, vooral met betrekking tot hun politieke strekking.

Waarom Theo zo ontstemd is over 't feit, dat ik het citaat "het maatschappelijk zijn bepaalt het bewustzijn" van Marx heb gebruikt, is me een raadsel. Is dat soms iets anders dan Theo zelf doet, een betoog opzetten, gebaseerd op beschouwingen van Marx, te vinden in band zus en band zo van de Marx/Engels Werke? En wat is dat voor onzin om te praten van "herhaaldelijk citeren" van dat citaat in "Daad en Gedachte". Doe ik of een ander dat soms? En hoe weet Theo dat dan als hij "Daad en Gedachte" niet eens leest? Als iets een doodoener is en de discussie zeker niet gemakkelijker maakt, dan zijn het dergelijke opmerkingen.

Ik wil er hier eerst even op wijzen, dat ik heb gesproken in mijn stukje van "het maatschappelijk zijn bepaalt het bewustzijn", terwijl Theo steeds spreekt van "het *zijn* bepaalt het bewustzijn". Dat laatste is vanzelfsprekend *niet* fout, want er is geen ander *zijn* dan het maatschappelijk *zijn*. Toch geef ik de voorkeur aan het laatste, omdat ik dan zeker weet, dat er geen misverstanden kunnen ontstaan door een verkeerde uitleg.

Het is natuurlijk mijn schuld niet, dat Theo nog nooit iemand ontmoet heeft, die hem op een iets duidelijke manier die stelling van "het maatschappelijk zijn bepaalt het bewustzijn" kon toelichten. Ik wil dan wel proberen hem duidelijk te maken wat met die stelling wordt bedoeld. Daarbij hoeft hij dan niet bang te zijn een aftreksel van de opvattingen van de Franse materialisten uit de 18e eeuw te krijgen, want van die materialisten weet ik niets. 't Is echter eenvoudiger dan Theo wel denkt. De stelling dat het maatschappelijk zijn het bewustzijn bepaalt wil niets anders zeggen, dan dat het bewustzijn van een mens wordt bepaald door de plaats die hij inneemt in het produktieproces. Een arbeider heeft, vanwege zijn andere plaats in het produktieproces, een ander bewustzijn dan een ondernemer. Ook een intellektueel heeft een ander bewustzijn dan een arbeider, ook al verdiept hij zich nog zo in de problemen van de arbeidersstrijd en voelt hij zich verbonden met die strijd. En een arbeider die - door welke omstandigheden ook - opklimt op de maatschappelijke ladder, krijgt op den duur een ander bewustzijn. Een kleine zelfstandige, die geen groter inkomen heeft dan een arbeider, heeft toch een ander bewustzijn. Hij neemt onder heel andere omstandigheden deel aan het maatschappelijk proces. Het lijkt me dat dit aan duidelijkheid niets te wensen overlaat en dat een ieder, die ogen heeft om te zien en oren om te horen, vrijwel dagelijks de juistheid van de stelling "het maatschappelijk zijn bepaalt het bewustzijn"

aan de praktijk kan toetsen.

Ik heb reeds gezegd, dat ik van de Franse materialisten uit de 18e eeuw niets afweet. Dat houdt natuurlijk in, dat ik ook de geschriften van baron d'Holbach niet ken. Theo brengt een mooi (veranderd) citaat van hem, om duidelijk te maken dat ook de bolsjewistische machthebbers geen bedriegers zijn.

Op dat citaat van d'Holbach kan ik alleen maar antwoorden, dat ik het alleen maar heb gehad over wereldlijke machthebbers en niet over geestelijke. Overigens ben ik wel van mening, dat ook de geestelijkheid van de katholieke kerk vrijwel altijd haar belangen liet prevaleren boven het geloof dat zij verkondigde. Dat was niet alleen het geval bij de roof van het goud uit Zuid-Amerika, maar ook bij de inquisitie hier in West-Europa. Vele "kettters" zijn gevierendeeld of op de brandstapel terecht gekomen alleen omdat ze belangrijke bezittingen hadden en ook de kerk een deel daarvan kreeg. Zo erg ben ik dan ook niet van Theo's "gemenigheidje" onder de indruk. En met hetzelfde gemak kan ik citaten brengen van belangrijke bolsjewistische ideologen - *zonder* er veranderingen in aan te brengen - die het bedrog van die ideologen levensgroot aan de oppervlakte brengen. Wat denkt Theo bijvoorbeeld van de brief, die Stalin, Molotof en Vorosjilov op 21 december 1936 vanuit Moskou aan Largo Caballero stuurden? In die brief werd duidelijk gemaakt, dat zij geen Sovjet-Spanje wensten, maar een burgerlijk-demokratisch Spanje. Ik neem aan, dat Theo die brief kent. Mocht dat niet zo zijn, dan ben ik gaarne bereid hem die brief te doen toekomen. De brief hier nog weergegeven is onmogelijk, want ik heb al een te grote aanslag op de ruimte van "Daad en Gedachte" gepleegd.

Jaap M.

=====

E E N O N B E S C H A A M D E B R U T A L I T E I T

In de eerste week van december bezocht de minister van defensie van de Verenigde Staten, de heer Weinburger, de militaire machthebbers in Turkije. Weinburger liet zich zeer waardierend uit over het optreden van de militaire leiders, die toch maar hadden gezorgd voor "orde en rust" in het land. Dergelijke geluiden hoorden we in het verleden ook over het Hitlerbewind, over dat van Mussolini, Franco, Salazar, enz., enz. Dat alles wat "links" wordt genoemd volgelvrij is verklaard en óf de doodstraf óf vele tientallen jaren van gevangenisstraf kan verwachten, zal de heer Weinburger en de V.S. een zorg zijn. Orde en rust én een trouwe bondgenoot, dat zijn zaken waaraan de V.S. belang hechten. Turkije kan dan ook rekenen op economische hulp en wapens ter waarde van vele honderden miljoenen dollars.

In Guatamala werd in de vijftiger jaren het bewind van Jacob Arbenz Guzmán weggevaagd met behulp van de CIA. Ook het kolonelsbewind in Griekenland kwam tot stand met de hulp van de V.S. Dat de V.S. altijd diktaturen hebben gesteund is bekend. Denken we maar aan de steun die zij gaven aan Somoza in Nicaragua, aan El Salvador, aan haar hulp bij 't omverwerpen van het bewind van Allende in Chili, enz., enz.

Het nog steeds verkondigen, dat de Verenigde Staten in de bres staan voor vrijheid en democratie is daarom een *gotspe*, oftewel een onbeschaamde brutaliteit.